

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Irena Lipowicz

Warszawa, 30. III. 2015

KMP.571.5.2015

Pan

Cezary Grabarczyk

Minister Sprawiedliwości

W związku z pełnieniem przez Rzecznika Praw Obywatelskich funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele KMP dokonują wizytacji prewencyjnych zakładów karnych i aresztów śledczych. Funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji Rzecznik pełni od 18 stycznia 2008 r. Wówczas to Minister Sprawiedliwości, na podstawie uchwały Rady Ministrów Nr 144/2005 z dnia 25 maja 2005 r. – powierzył Rzecznikowi Praw Obywatelskich pełnienie funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji, w rozumieniu art. 3 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zwanego dalej OPCAT, Protokół (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Powyższy Protokół, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (w dniu 18 grudnia 2002 r.) został ratyfikowany przez Rzeczpospolitą Polską w dniu 2 września 2005 r., na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie - stanowi zatem część polskiego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowany, zgodnie z treścią art. 91 Konstytucji RP. Ponadto w dniu 18 listopada 2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, w której określono uprawnienia Rzecznika w zakresie wykonywania funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Zgodnie z OPCAT Krajowemu Mechanizmowi Prewencji przyznane zostały uprawnienia do regularnego sprawdzania sposobu traktowania osób pozbawionych wolności w miejscach zatrzymań. Zgodnie z definicją art. 4 OPCAT, pod tym pojęciem kryją się wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą Rzeczypospolitej Polskiej, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za

jego namową, zgodą lub przyzwoleniem. Z kolei pozbawienie wolności oznacza jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej.

Tak szerokie ujęcie definicji pojęcia pozbawienia wolności oraz miejsc zatrzymań oznacza, iż zadaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce jest przeprowadzanie wizytacji około dwóch tysięcy różnego rodzaju jednostek. Są to między innymi zakłady karne i areszty śledcze.

Mimo, iż Rzecznik wykonuje funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji od 2008 r., podczas wizytacji Aresztu Śledczego w Radomiu, pracownicy mojego Biura, zostali poddani kontroli przez funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących służbę przy wejściu do jednostki. Polegała ona nie tylko na prześwietleniu wnoszonych rzeczy (m.in. sprzętu służbowego), ale również na kontroli ubrań, w tym konieczności zdjęcia pasków od spodni. Ponadto przedstawiciele Mechanizmu zostali poproszeni o korzystanie z wejścia dla interesantów, mimo iż wykonywali zadania służbowe. Skutkowało to dodatkowo, opóźnieniem rozpoczęcia wykonywania tych zadań.

W przeszłości, podczas wizytacji innych jednostek penitencjarnych (np. Zakładu Karnego w Opolu Lubelskim) funkcjonariusze Służby Więziennej tzw. „bramowi” wskazywali, iż zgodnie z art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2014 r. poz 1415, ze zm.), to Rzecznik Praw Obywatelskich zwolniony jest z obowiązku poddania się kontroli osobistej oraz kontroli ubrań, obuwia oraz przeglądania zawartości bagaży, a także innych obowiązków, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 3 ustawy, zwolnienie to nie dotyczy natomiast pracowników Biura RPO. Po wyjaśnieniach, funkcjonariusze odstępowali od czynności kontrolnych, jednakże kierownicy tych placówek podczas rozmowy wstępnej z przedstawicielami KMP zwracali uwagę, iż na pracownikach tzw. „bramowych” pracownicy Biura RPO wymusili odstąpienie od czynności służbowych.

Należy w tym miejscu wskazać, iż zadania określone w art. 208 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz w ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2014 r. poz. 1648) Rzecznik wykonuje przy pomocy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Z mocy art. 20 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, pracownicy Biura Rzecznika są upoważnieni do wykonywania w imieniu Rzecznika zadań i czynności przewidzianych w ustawie. Pracownicy Biura Rzecznika w określonym zakresie (wynikającym ze statutu Biura) wykonują kompetencje Rzecznika, zaś ich działania traktuje się jako działania Rzecznika (S. Trociuk, *Komentarz do ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, LEX/el. 2007).

W tej sytuacji przywoływaną przez funkcjonariuszy Służby Więziennej interpretację wymienionego przepisu oraz stosowaną praktykę uważam za nieuzasadnioną.

Ponadto, przyjęta przez funkcjonariuszy Służby Więziennej interpretacja art. 18 ustawy o Służbie Więziennej jest nie do pogodzenia z brzmieniem art. 8b Kodeksu karnego wykonawczego (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557, ze zm.) zgodnie z którym *Rzecznik Praw Obywatelskich lub osoba przez niego upoważniona ma prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do zakładów karnych, aresztów śledczych i innych miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności [...]. Należy zatem przyjąć, iż poddawanie przedstawicieli Rzecznik Praw Obywatelskich, a jednocześnie Krajowego Mechanizmu Prewencji kontroli stanowi uwarunkowanie ograniczające wstęp do wizytowanej jednostki.* Wejście, na teren jednostek penitencjarnych pracowników Biura RPO winno odbywać się na podstawie legitymacji służbowej umożliwiającej ustalenie tożsamości i zajmowanego stanowiska bądź upoważnienia Rzecznika.

Należy również wskazać, iż określone uprawnienia Rzecznika Praw Obywatelskich i jego przedstawicieli wynikają z OPCAT. Zgodnie z art. 18 ust. 1 OPCAT *Państwa Strony gwarantują funkcjonalną niezależność krajowych mechanizmów prewencji, jak również niezależność ich personelu.* Ponadto art. 35 OPCAT wskazuje na *przyznanie krajowym mechanizmom prewencji przywilejów i immunitetów potrzebnych do niezależnego wypełniania ich funkcji.*

W mojej opinii, poddawanie podległych mi pracowników jakiegokolwiek kontroli przy wejściu do jednostek penitencjarnych stanowi ograniczenie niezależności Rzecznika Praw Obywatelskich, w tym wykonującego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce.

Warto również wskazać, iż niezależność personelu dokonującego wizytacji prewencyjnych miejsc pozbawienia wolności, winna także dawać członkom tego zespołu możliwość swobodnego komunikowania się między sobą za pomocą telefonów komórkowych w celu wymiany informacji w trakcie wizytacji. W niektórych jednostkach penitencjarnych pracownicy KMP nie mają takiej możliwości.

W związku z powyższym, uprzejmie proszę o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie i poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o tym stanowisku.